

■ BIBLIOLOG

BIJBELVERHALEN CREATIEF BELEVEN EN VERSTAAN

door dr. Henk Kuindersma

Een nieuwe aanpak van Bijbelverhalen vraagt de aandacht. Biblioloog is de naam. In de godsdienstles, leerhuizen en vieringen blijkt biblioloog toepasbaar. Leeftijd, groepsgrootte en voorkennis doen er niet toe. In GVO openbaar onderwijs is biblioloog ook zeker het proberen waard. Biblioloog staat eigenlijk voor het gesprek, voor de dialoog met de Bijbel. Maar daaraan gaat wel het nodige vooraf. Het vertellen van fragmenten uit Bijbelverhalen. Je als hoorder inleven in personen. En vanuit jezelf reageren op hun gedragingen.

Een godsdienstles als voorbeeld

Juf vertelt:

Eindelijk vrij! Eindelijk liet farao de Israëlieten gaan. In een lange stoet van mensen, oud en jong, dieren en met wat ze mee konden nemen zijn ze blij betrokken. Een wolk overdag en een vuurzuil 's nachts wijst hen de weg.

Op een avond komen ze bij de Schelfzee aan. Daar willen ze wat langer blijven. Maar de volgende ochtend klinkt er geschreeuw. Een enorme stofwolk nadert in de verte. Iemand roept: 'Het is de farao met zijn soldaten. Hij wil ons terughalen!' De Israëlieten bidden met luide stem: 'God help ons, alstublieft!' Maar tegelijkertijd zijn ze woedend. Ze ballen hun vuisten. Ze zijn woedend op... op Mozes. Ze roepen in koor: 'We kunnen geen kant op. Mozes, Mozes, waarom liet je ons vertrekken! Farao brengt ons om! Heb je ons daarom uit Egypte hierheen gebracht?'

De dialoog

Juf zegt:

'Jij bent een Israëliet. Je ziet voor je een groot meer. Achter je hoor je het machtige leger van farao. Wat zou jij zeggen? Zou jij ook hulp roepen? Zou jij ook woedend op Mozes zijn? Of misschien speelt in je hoofd heel wat anders?'

De kinderen reageren:

'Ik ben ook kwaad op Mozes. Het was toch duidelijk: farao wil ons niet laten gaan!'

'We moeten weer met stenen slepen. Dat was al zo zwaar.'

'Onze baby's worden weer gedood. Dat wil ik niet.'

'De farao doodt ons allemaal.'

'Dan liever stenen slepen.'

'Ik bid maar. Misschien helpt God.'

Juf zegt:

'Dank jullie wel. Laat ons horen hoe het verder gaat.'

Juf vertelt:

Mozes zegt: 'God laat ons niet alleen.' Hij hoort Gods stem: 'Mozes, strek je staf uit over het water.' Plotseling steekt er een sterke wind op. Het water deelt zich in tweeën. Er ontstaat een pad midden in de Schelfzee. Iedereen neemt zijn en haar spullen op en volgt Mozes over de vreemde zeebodem. Als twee muren staat links en rechts het water. De donkere wolk staat tussen het leger van farao en de Israëlieten. Zo kunnen de soldaten hen niet zien.

Met hun wagens en paarden willen de Egyptenaren het volk Israël achterna. Maar ze zakken weg in de zeebodem. De Israëlieten komen veilig aan de overkant. En farao's leger verdwijnt in het water van de zee.

Juf zegt: 'Jullie zijn weer Israëlieten. Je voelt de sterke wind en ziet dat er een pad door de zee komt. Wat denk je dan?'

De kinderen reageren:

'Wauw, super! Daar kunnen we doorheen!'

'Komt dit wel goed? Eigenlijk kan dit niet!'

'Ik ben bang dat het water terugkomt.'

'God heeft ons uit Egypte geleid. Hij kan ons dan toch ook niet in de steek laten!'

'We komen er!'

Juf zegt:

'Nu zijn jullie geen Israëlieten meer. Maar nu zijn jullie je weer jezelf. We kunnen nu samen praten over het verhaal. Jullie mogen er vragen over stellen en zeggen wat jullie van het verhaal denken.'

Tot zover het praktijkvoorbeeld. Het voorbeeld roept ongetwijfeld de behoefte oproepen om meer aan de weet te komen over biblioloog: over de introductie bij kinderen, de aanpak en de achtergronden.

De introductie van biblioloog

Evenals iedere andere aanpak kent biblioloog handleidingen. Maar deze geven een hele opsomming van aanwijzingen. Heel praktisch en afgestemd op kinderen is de volgende introductie. Iedere leerkracht kan voor de Exodusverhalen zo een ander verhaal invullen.

*Vandaag gaan we verder met de verhalen over het volk Israël in Egypte. Maar dat doen we wel anders dan we gewend zijn. Jullie mogen zelf in het verhaal meedoen. We noemen dat biblioloog. Het gaat zo. Ik begin met vertellen. Zo nu en dan stop ik en vraag ik jullie om Israël te zijn. En dan stel ik jullie als Israëliet een vraag. Je probeert dan echt even een Israëliet te zijn. Je steekt je hand op als je jouw antwoord wilt geven. Ik kom naar je toe en je zegt wat je zeggen wilt. Daarna is iemand anders aan de beurt. Maar pas wel op, dat je goed in de rol van de Israëliet blijft. Spreek daarom nooit van hij of zij maar steeds van ik. Zo: ik vind, ik denk, ik voel...
We spreken ook nog anders wat af. Er zijn geen goede of slechte antwoorden.*

De methode

'Een biblioloog' verloopt via een vast aantal stappen: proloog, ontrolling, interviewen, derolling en closure.

Proloog

Deze stap bestaat uit een inleiding op het Bijbelverhaal, wat er van de deelnemers wordt verwacht en wat de begeleider gaat doen.

De introductie van biblioloog aan kinderen hier boven is een voorbeeld van een proloog.

Ontrolling

Alle deelnemers krijgen dezelfde rol. In ons vertel-fragment is iedereen Israëliet. Maar kinderen hadden aan de hand van een bepaald fragment ook de rol van Mozes kunnen krijgen. Of ook de rol van farao of soldaat. Maar dat had wel veel van hen gevraagd. Omdat van deze personen geen direct uitingen in de tekst staan.

Interviewen

Soms is niet helder wat de kinderen bedoelen. De begeleider stelt dan vragen om die helderheid te verkrijgen.

Derolling

De begeleider helpt met enkele goede gekozen zinnen de deelnemers om uit hun rol te stappen.

Closure

De begeleider sluit het Bijbelverhaal af en probeert in gesprek met de kinderen te ontdekken iets van de betekenisgeving van het verhaal op het spoor te komen.

Waarom staat dit verhaal in de Bijbel? Waarom wordt het tot op vandaag verder verteld?

Echoën als verdieping

Bij biblioloog hoort na 'interviewen' een vierde stap, een verdiepende stap, die 'echoën' wordt genoemd. Deze stap wordt als regel toegepast als kinderen of andere deelnemers meer gevorderd zijn. Het echoën wordt door de begeleider verzorgd. In ons voorbeeld door de juf.

In ons voorbeeld van het verhaal van de Schelfzee werkt dat zo:

'We zijn er! Super!'

Juf: '*Dat is super, omdat...?*'

'We zijn gered!'

Juf: '*Een geweldig gevoel om gered te zijn.*'

'Maar dat de Egyptenaren nu allemaal dood zijn...'

Juf: '*Ik denk aan de Egyptenaren, die nu moeten sterven. En hoe vind je dat?*'

'Niet zo goed. Ze hadden liever moeten omkeren.'

Juf: '*Het spijt me voor de Egyptenaren. Het was genoeg geweest als ze gewoon omgekeerd waren.*'

Bij echoën verwerkt juf wat de kinderen zeggen. In de weergave in haar eigen woorden verdiept ze gevoelens en betekenissen. Ook zorgt ze er als de begeleider voor dat iedereen het gesprokene hoort en de inbreng van ieder kind daarmee ook waardering krijgt.

Het doel van de biblioloog

Wat is het doel van biblioloog? De eerste bedoeling is om kinderen actief en creatief, speels en aansprekend met Bijbelverhalen in aanraking te brengen. Inleving staat hierbij voorop, opdat de kinderen tot identificatie met Bijbelpersonen kunnen komen en de gedachten, gevoelens en keuzes van deze personen kunnen verbinden met wat bij hen zelf leeft.

De tweede bedoeling is om kinderen te helpen steeds verder in het verhaal groeien en tot ontdekkingen te komen. Deze bedoelingen staan in dienst van het uiteindelijke doel: de kinderen de mogelijkheid te bieden om als de identificatiefiguren iets te ervaren van de betekenis van Bijbelverhalen.

Biblioloog en bibliodrama

Biblioloog lijkt op bibliodrama, dat onder lesgevers GVO zeker bekend is. Net als bij bibliodrama gaat het om de identificatie met de personages in het Bijbelverhaal. Toch zijn er belangrijke verschillen. Zo leven bij biblioloog alle deelnemers zich in één persoon. Van rolverdeling zoals bij bibliodrama is geen sprake.

De rol van de begeleider is ook verschillend. Bij biblioloog is deze veel meer bepalend dan bij biblio-

drama. Deze vertelt het Bijbelverhaal, geeft opdrachten en accentueert via echoën en interviewen het inhoudelijke verloop. Bij bibliodrama bepalen de deelnemers veel meer het eigenlijke gebeuren en niet de begeleider. Bij biblioloog kan iedereen zo meedoen. Voor wie deel wil nemen aan bibliodrama is kennis van het verhaal met zijn personen en zijn verloop voorwaarde. Een doorsnee biblioloog varieert van tien tot twintig minuten. Een bijeenkomst bibliodrama vraagt aanzienlijk meer tijd.

Achtergrond

Biblioloog is gebaseerd op de uitlegwijze van de midrash. In deze 'verhalende' uitleg wordt over 'zwart vuur' en 'wit vuur' gesproken. Het zwarte vuur bestaat uit de zichtbare letters en zinnen, die de werkelijke gebeurtenissen weergeven. Onder het witte vuur wordt verstaan wat niet in de tekst staat en wat je dus zo in de tekst zou kunnen voegen. Bijvoorbeeld wat een persoon voelt, denkt, beweegt, hoopt en nog veel meer. Als je dat met je eigen fantasie invult, zo is de gedachte, ga je een verhaal veel beter snappen.

Biblioloog is ontwikkeld door de joodse dramaturg Peter Pitzeli. De Duitse predikante en godsdienstpedagoge Uta Pohl-Patalong heeft de methode voor Europa bewerkt en gaf deze ook de naam biblioloog, omdat de dialoog met Bijbelpersonen en met jezelf er centraal in staat.

Toepassing

In de experimentele situaties is biblioloog in zeer verschillende situaties en aan de hand van vele situaties toegepast. Voorwaarde is steeds dat in de Bijbelverhalen en –teksten sprake moet zijn van een rol, die de deelnemers over kunnen nemen.

De reacties van zowel kinderen als van volwassenen op de levendige leervorm, die biblioloog is, is uitermate positief. Uit verslagen komt steeds weer naar voren, dat de deelnemers aan biblioloog echt het verhaal 'binnenkomen', erop betrokken raken en vervolgens tot het verwoorden van ervaringen, vragen en betekenisgeving te komen.

Voor lesgevers GVO moet een uitdaging zijn biblioloog toe te passen als een nieuwe variant in de zo gewenste, actieve benadering van Bijbelverhalen.

Literatuur

Uta Pohl-Patalong, Bibliolog. Impulse für Gottesdienst, Gemeinde und Schule. Band 1: Grundformen. Stuttgart 2009.